

YSTADNATUR

Tema: Ekosystemtjänster

NR 48 VÅR 2012

Innehållsförteckning

YstadNatur Nummer 48 Vår 2012

Du sköna nya värld?	5
Humlor - viktiga vilda pollinerare.....	9
Ängshök har häckat i Ystads kommun!.....	15
En symbol för engagemang.....	16
Nyttiga växter i naturen.....	18
Besök på äldreboendet Bellevuehemmet.....	19
Trädgård och Trädgårdsterapi.....	20
Skåne är giftigast i Sverige!	22
Ännu ett bra år för havsörn i Skåne	24
Kornsparv 2011 - ett botten år.....	26
Fladdermöss i Skåne	28
Verksamhetsberättelse 2011.....	29
Kallelse till kretsstämma.....	35
Naturfrågan.....	36
Nästa nummers tema	37
NFY på Internet.....	37

Redaktion: Bert Rydhagen, Lisbeth Borgström, Ingrid Wilén, Raija Lanås och David Altengård

Grafisk form: David Altengård **Omslagsbild:** Anna Sofie Persson

Styrelse:

Bert Rydhagen <i>ordförande</i>	0411 169 79	<i>bert.rydhagen@telia.com</i>
Raija Lanås <i>vice ordförande</i>	0700 44 78 16	<i>raija.lanas@sydgym.se</i>
Bengt Celander <i>sekreterare</i>	0411 174 39	<i>bengtcelander@hotmail.com</i>
Lisbeth Borgström <i>kassör</i>	0411 125 16	<i>lisbeth.borgstrom@telia.com</i>
Kurt Ivarsson	0411 188 07	<i>kurt.ivarsson@zeta.telenordia.se</i>
Helén Nilsson	0411 120 45	<i>helen-n@telia.com</i>
Margareta L Nørregård	0411 52 61 30	<i>hage44@swipnet.se</i>
Ingrid Wilén <i>suppleant</i>	0411 727 38	<i>ingrid.viln@telia.com</i>
Per Jersling <i>suppleant</i>	0411 122 87	<i>per.jersling@folksam.se</i>

Adress: NFY c/o Bert Rydhagen, Snapphanegatan 7, 271 36 Ystad **Plusgiro:** 17 06 11-8

Ordföranden har ordet

Du sköna nya värld?

Vi föreställer oss jorden innan människan kom in i bilden. Under årmiljoner hade livet utvecklats. Växter grodde, blommade och satte frukt. Fåglar sjöng och fortplantade sig. Ett myllrande liv i hav, sjöar och floder - allt detta fanns när människan uppenbarade sig på scenen och tog för sig. Och man kan väl säga att fram till de senaste århundradena levde människan på vad naturen gav.

Allt som vi behöver och kan tillgodogöra oss och som är gratis och som är självproducerande, det är ekosystemtjänster. Den biologiska mångfalden sedd ur ett mänskligt nyttoperspektiv. I dag bedömer man att ca 40 % av den globala ekonomin bygger på ekosystemtjänster. Man har också konstaterat att ungefär 60 % av dessa tjänster är ansträngda, hotade eller rent av redan har kollapsat. Medvetandet om att vi vid nästa

sekelskifte kan vara 9 miljarder på vårt klot har fått vetenskapssamhället att slå larm och politiker har lyssnat.

Medvetenheten om ekosystemens värde och hoten mot dem ledde fram till en FN-rapport vid millennieskiftet, The Millennium Ecosystem Assessment. Den har beskrivits som en manual för hur ekosystemen mår och hur vi bör handla för att säkra en hållbar utveckling.

2010 utnämndes till Den Biologiska Mångfaldens år. Året då mycket skulle hända.

Först något om vilka tjänster vi talar om. I rapporten definieras närmre 40 sådana tjänster och jag ska bara nämna några för att ge en uppfattning om vidden och betydelsen av dessa tjänster.

forts. nästa sida

Foto: David Altengård

En grupp handlar om reglerande funktioner. Vattnets kretslopp hör hit. Haven släpper ifrån sig vattenånga som faller ner och ger förutsättningar för liv på land. Samtidigt renas det från föroreningar som vi förser det med på dess väg mot havet. Naturen är också ett skydd mot erosion och översvämningar genom sin förmåga att lagra vatten i våtmarker och grundvatten och släppa ut det i lagom takt. Atmosfären skyddar mot olika former av kosmisk strålning. Naturen kan reglera klimatet lokalt. De gröna växternas fotosyntes – basen för vår föda.

Ett par bärande funktioner är grunden för vår matproduktion: att vi har jordar som är produktiva

(det är lätt att förstöra – exempel Aralsjön) och att haven är levande och producerar fisk och annat. En del energibildning hör också hit.

Produktionsfunktioner. Syre – hur ofta tänker vi på att syre är en produkt som naturen förser oss med. Råvaror till byggnader, kläder. Biokemiska produkter – en stor och växande bransch. En del bränsle och energi hör hit. Foder och gödning får vi från naturen. En viktig tjänst, som vi inte får slarva bort, är genetiska resurser. Överallt på jorden finns lokala grödor, som utvecklats under lång tid. De slås lätt ut av nya utsäden men kan ha viktiga egenskaper, som vi kan ha nytta av, t.ex. i ett förändrat klimat.

Den fjärde gruppen är estetiska och kulturella värden. Naturen har alltid gett skapande konstnärer material och stimulans, kulturer har byggts i samspel med naturen. I dag har vi upptäckt naturens läkande kraft för stressade människor.

Under 2010, den biologiska mångfaldens år, ägde ett flertal konferenser och seminarier rum, alla ledande fram till FN:s rådsmöte i Nagoya i Japan i oktober, där en konvention om mål för biologisk mångfald togs. Med tanke på vad klimatmötena brukar utträta var förväntningarna kanske inte på topp, men faktum är att de flesta kom hem nöjda från mötet.

Mötet kunde enas om att skydda land- och havsområden mot exploatering, att förhindra att skogar skövlas, att vi västvärlden inte genom subventioner kan slå ut t.ex. jordbruk i utvecklingsländer. Likaså måste vi ersätta fattiga länder om vi hämtar genetiska resurser, t.ex. för framställning av läkemedel.

Vid millennieskiftet togs många resolutioner som syftade till en bättre värld, som att minska fattigdomen. Vi kan tycka att inte mycket har hänt. Ändå vill jag våga en spådom: År 2020, om ytterligare ett decennium, kommer vi att se en annan värld. Jag

tror, att så mycket har satts i gång, att så många ändå är medvetna om att en förändring är nödvändig, och det kommer att lossna under kommande år, och den beredskap, som har byggts upp, gör att det kommer att gå snabbt. Men - om inget har hänt, då är det kris! Vår uppgift är att kämpa - det handlar om världens överlevnad!

Bert Rydhagen

I detta nummer

Anna Persson, bördig från Ystad, har varit vänlig och gjort en sammanfattning av sin doktorsavhandling om humlor och bin i jordbrukslandskapet. Hon kommer också till NFY och berättar mer ingående om sitt arbete den 27 februari kl. 19.00 på Lancasterskolan. Välkomna då!

Elever från Österportskolan i Ystad har fått skriva artiklar om natur och miljö. Två av dessa är publicerade i detta nummer av YstadNatur. Julia Södergren, förstaårselev på naturvetenskapligt program, har skrivit om projektet "Målarmusslans Återkomst" och Angelica Ehrby som går sista året på naturvetenskapligt program har skrivit om ett studiebesök på Arbets- och Miljömedicin i Lund.

Humlor

- viktiga vilda pollinerare

Text och foto: Anna Sofie Persson

Vad är humlan för ett kryp?

Humlor är insekter med familjenamnet *Bombus* och de tillhör gruppen gaddsteklar. I Sverige finns 29 arter av sociala humlor. I dagsläget är två av dessa arter regionalt utrotade, två anses starkt hotade och ytterligare två klassas som nära hotade av Artdatabanken (2010). Liksom sin nära släkting honungsbiet (*Apis mellifera*), bildar humlorna kolonier av arbetare kring en drottning. Till skillnad från honungsbiet är humlans koloni ettårig. På våren, ungefär mars till maj beroende på art, vaknar humledrottningen från sin vinterdvala. Hon söker då efter en boplatz, t.ex. ett gammalt sorkbo i en slänt med högt fjolårsgräs, ett skräpigt hörn i en park eller trädgård, en hålighet i ett stengärde eller ett krypin under takpannorna på en villa. Drottningen lägger 10 till 20 ägg och börjar genast samla pollen och nektar för att kunna föda upp denna första generation arbetare. Eftersom

drottningen ensam föder upp denna första generation är det oerhört viktigt att det finns gott om blommande växter i närheten till boplatsen. Det kan till exempel vara sälg, lönn, fruktträd och bärbuskar, sippor, vivor och andra vårblommande arter. När de första arbetarna kläckts slutar drottningen att själv samla pollen och nektar. Hon stannar nu i boet, lägger ägg och kontrollerar arbetarnas beteende.

Steklar har sk. haplo-diploid könsbestämning. Detta innebär att befruktade ägg utvecklas till honor som därför har en dubbel genuppsättning (är diploida), medan obefruktade ägg utvecklas till hanar som därför bara har en genuppsättning (är haploida). Alla arbetare är döttrar till samma drottning och är därmed också systrar.

forts. nästa sida

Den gamla drottningen är den enda i en koloni som har befruktats och som kan lägga hon-ägg, vilka kan ge upphov till arbetare och nästa generation drottningar.

Det är därför egentligen själva kolonin som är den reproduktiva enheten, den enhet som kan föra sitt genetiska arv vidare till nästa generation. Eftersom varje koloni kan innehålla mellan femtio upp till ett par hundra arbetare är den effektiva populationsstorleken avsevärt lägre än det antal arbetare man ser ute i vägkanter och trädgårdar.

Någon gång under hög- till sensommaren är inflödet av nektar och pollen till kolonin tillräckligt stort för att räcka till att föda upp nya drottningar och hanar. Drottningar är systrar till arbetarna, men de får mer mat och växer sig större än arbetarna. Efter att nya drottningar och hanar har producerats börjar kolonin degenerera och i början av hösten har den dött och endast de nya könsindividerna överlever. Drottningar och hanar parar sig, varefter hanarna dör innan vintern medan drottningarna söker efter en plats att övervintra, gärna under mark i en väl-dränerad slänt eller vid en husgrund. Om hennes energireserver var tillräckliga och platsen bra, kommer hon att vakna

nästa vår för att försöka starta sin egen koloni.

Ekosystemtjänster i jordbrukslandskap – vem sköter pollineringen?

Levande organismer interagerar med sin omgivning och är delaktiga i de otaliga processer som formar miljön som de, och även vi, lever i. När dessa processer är till nytta för människans samhälle kallas de för ekosystemtjänster (Millennium Ecosystem Assessment 2005). Sådana processer kan t.ex. vara växters näringsupptag från vattendrag, marklevande organismers förmåga att öka jordars vattenhållande egenskaper, skadedjurs-bekämpning via dess naturliga fiender, samt förstås pollinering av grödor och vilda växter. De senaste åren har flera vetenskapliga studier pekat på att pollinerande insekter har minskat både i antal och i mångfald, särskilt i regioner som domineras av ett intensivt jordbruk (t.ex. Biesmeijer et al. 2006). Detta har uppmärksammats just för den risk detta innebär för att pollinerings-tjänsten kan vara hotad i sådana regioner (Kremen & Ricketts 2000; Kremen, Williams & Thorp 2002; Potts et al. 2010; Steffan-Dewenter & Westphal 2008).

Ungefär 35 % av världens produktion av vegetabilier är faktiskt beroende av pollinering av djur, framför allt av insekter, för att sätta frukt. På norra halvklotet är humlor är mycket viktiga pollinerare av både odlade och vilda växter (Cederberg, Pettersson & Nilsson 2006; Goulson 2003; Winfree et al. 2008). Att ersätta vilda pollinerare med kupor av honungsbin är ett alternativ som redan idag används i många odlingssystem, t.ex. vid frukt- och vitklöverfrödning i Sverige och i Kalifornien i mycket stor skala vid mandelodling. Att förlita sig på honungsbin medför tyvärr ett antal risker. För det första finns honungsbin där biodlare väljer att placera kupan, dvs. även om bina kan flyga ett par kilometer kan pollinering av honungsbin inte täcka in alla geografiska områden. Den största risken är dock att förlita sig på bara en art för pollinering. En sjukdom kan t.ex. snabbt slå ut stora delar av honungsbi-populationen, vilket hände 2007 (Stokstad 2007). Dessutom har flera studier av olika grödor visat att frukt och frösättning bli bättre när flera olika arter av vilda pollinerare besöker blommorna. Så är fallet för t.ex. frilands-tomater, solrosor, vattenmelon, kaffe och jordgubbar (Chagnon et al. 1993; Greenleaf & Kremen 2006a,b; Kremen et al. 2002; Klein, Steffan-Dewenter & Tscharntke 2003).

Utöver denna nytta av mångfald, så finns flera bevis för att mellanårsvariationer i antal pollinerare jämnas ut mer ju fler arter pollinerar-samhället består av. Detta innebär att pollineringen blir jämnare mellan år och alltså mer tillförlitlig. Detta har man bl.a. kunnat visa vid rödklöverfrödning i Sverige (Bommarco et al. 2011) och odling av vattenmelon i Kalifornien (Kremen et al. 2002). Likväl som att sprida riskerna när man sätter ihop en aktieportfölj gäller alltså att satsa på en mångfald av pollinerare för att säkra en god avkastning inom jordbruket. Detsamma gäller givetvis för andra ekosystemtjänster; en mångfald av ingående arter agerar buffert, något som är särskilt viktigt när systemet påfrestas av både klimat- och landskapsförändringar.

I ljuset av detta är det oerhört intressant att det bland humlor, trots den allmänna minskningen av både antal och mångfald, finns en handfull arter (bl.a. jord-, sten- och åkerhumla) som fortfarande är relativt vanliga även i regioner som domineras av intensivt jordbruk. Mina doktorandstudier har handlat om just detta; vad är det som gör att vissa arter verkar klarar sig medan andra minskar?

forts. nästa sida

Mellan åren 2006 och 2009 gjorde jag fältstudier runt om i Skåne för att försöka svara på detta.

Vad händer med humlorna i Skåne?

Mina resultat bekräftar att det är stor skillnad på antalet humlor i slättlandskap och antalet i ett mer varierat landskap, sk. mellanbygd. Skillnaden uppträder dock inte förrän i mitten av sommaren; vi fann nämligen ingen skillnad under juni månad, men i slutet av juli fann vi hela 30 gånger fler humle-arbetare i områden i mellanbygden än på slätten. Antalet humlor i juli var relaterat till hur mycket naturbetesmarker, klövervall och vilda blommor det fanns inom ett område, men det fanns ingen sådan relation tidigare på säsongen. Vi misstänker därför att det istället för vilda blommor var det rapsfält tillsammans med enstaka blommande träd som utgjorde den främsta resursen på slätten. Detta kan också förklara varför antalet minskar så kraftigt ett par veckor efter att rapsen blommat ut. Att öka mängden blommor under hög- och sensommar är därför en viktig åtgärd i slättlandskap.

I en annan studie undersökte jag hur art-specifika egenskaper hos

humlorna påverkar hur väl de överlever i slättbygd jämfört med mellanbygd. Det visade sig att det framför allt är arter vars drottning vaknar tidigt på säsongen, som bygger bo under mark, som bildar en stor koloni med många arbetare och som snabbt kan producera nya drottningar som faktiskt klarar sig på slätten. Det är också gynnsamt om arten dessutom har en kort tunga. Detta stämmer bra överens med de antaganden man tidigare gjort om att de mest hotade arterna har egenskaper som är motsatsen till dessa (dvs. sena drottningar, bon ovan mark och ofta i gräsmarker, små kolonier och en lång tunga). Anledningen till dessa mönster tror vi är att de tidiga arterna hinner utnyttja det kortvariga överflöd som rapsfält och blommande träd erbjuder på försommaren, och därför kan producera nya drottningar redan innan resursbristen slår till. Arter med en kort tunga har antagligen också lättare att samla nektar och pollen från de växter som blommar tidigt, medan långtungade arter är bättre anpassade för högsommarflora med många växter med djup blomkalk. Boplatsens betydelse hänger sannolikt samman med att arter som bygger bo ovan mark till stor del är beroende av obrukade gräsmarker, där boet får vara ifred både från betande djur och maskiner.

Sådana marker blir allt ovanligare, särskilt på slätten.

Redan risk för pollineringsbrister?

I en studie 2009 satte vi ut plantor av stor blåklocka (*Campanula persicifolia*) längs vägkanter i skånska slättlandskap (Samnegård et al. 2011). Vi satte hälften av krukorna inom 15 meter från en privat trädgård och den andra hälften minst 140 meter längre bort. Det visade sig att de plantor som stått nära en trädgård satte fler frön än de som stått längre bort. Dessutom fångade vi fler humlor och andra vilda bin i vägkanter nära trädgårdar än längre bort. Detta visar på två saker: dels att privata trädgårdar kan utgöra en mycket viktig resurs för pollinerande insekter, dels att pollineringen redan påverkats negativt i intensivt odlade skånska landskap. Det kan till och med vara så att trädgårdar utgör en av de sista kvarvarande gynnsamma miljöerna för pollinerare i vissa områden.

Både brist på pollinerare och art-sammansättningen av dessa påverkar hur väl växter pollineras. Därför är det sannolikt att vilda växters frösättning påverkas negativt av det omgivande landskapets låga kvalité

för pollinerare. Färre insekter betyder färre insektpollinerade växter, vilket betyder mindre mat för pollinerare och den negativa spiralen förstärks.

Att vända den negativa trenden

Både mina och andra forskares studier visar på värdet av att behålla icke odlade marker inom jordbrukslandskapet (t.ex. Morandin et al. 2007; Öckinger & Smith 2007). Att lämna gräsmarker och fältkanter obrukade samt att öka variationen i markanvändning är därför en uppenbar åtgärd för att öka den biologiska mångfalden i allmänhet. För att öka mängden pollinerande insekter behövs en ökad mängd och mångfald av blommande växter samt lämpliga boplatsumiljöer för insekterna. Humlor föredrar ofta perenna växter, så att anpassa skötsel av gräsmarker efter dessa växter skulle vara positivt. Man kan också tänka sig insådd med fröblandningar anpassade för pollinerande insekter. Sådana finns i viss mån redan på marknaden och kan vara ett alternativ för att snabbt få en blommande gräsmark utan iblandning av ”ogräs”.

forts. nästa sida

Ogräs är dock ofta uppskattat av pollinerare, t.ex. är tistlar en mycket viktig resurs för humlor. Det är dessutom viktigt att förlänga säsongen av blommande växter. Att, som i många intensivt brukade regioner, bara erbjuda blomresurser fram t.o.m. rapsen är förödande för mångfalden av pollinerare och för pollinering av de växter som till äventyrs finns kvar och blommar efter detta. Som privatperson kan man bidra med att se till att trädgården eller kolonilotten blommar från vår till höst, gärna med så mycket inhemska arter som möjligt eftersom de då kan gynna pollination av vilda växter av samma art i omgivningen. Att spara ett ”skräpig” hörn där man låter gräset växa sig högt och lämnar stenhög kan öka chanserna att man dessutom blir sambo med en humledrottning.

Jordbruket och mångfalden

Det finns allt mer bevis för att produktionen inom jordbruket faktiskt inte behöver minska även då en del av marken avsätts för ”mångfaldsåtgärder”. Det kan istället faktiskt rent av bli en vinst för jordbruket i form av ökade ekosystemtjänster till gården (Carvalho et al. 2011; Swinton et al. 2007). Skördebortfall och

behov av bekämpningsmedel kan minskas om skadedjurens naturliga fiender finns i tillräcklig mängd i intilliggande kantzoner och gräsmarker, och avkastningen kan öka om vilda pollinerare besöker frö-grödor. Artrika gräsmarker (t.ex. för höproduktion) ger dessutom högre avkastning än artfattiga, samtidigt som de är mycket viktig miljö åt, för jordbruket, gynnsamma insekter. Att satsa på att på rätt sätt sköta de få befintliga sådana gräsmarkerna, samt återskapa nya, är därför en möjlig väg framåt.

Tyvär är den kanske svåraste uppgiften att kommunicera med myndigheter, både nationellt och på EU-nivå, samt att övertyga markägare och lantbrukare om vikten av åtgärder och att dessa inte leder till ekonomiska förluster (Scherr & McNeely 2008; Sutherland 2002). Dagens globala ekonomi, där världsmarknadspriser delvis avgör vilka grödor som sås och hur mycket marks som trädas respektive plöjs upp, är en försvårande omständighet. En avgörande del i arbetet för biologisk mångfald i kultur- och odlingslandskap världen över handlar därför om att lyckas gå från kunskap till handling. Att sprida information till allmänheten är en mycket viktig del i detta.

Litteratur om humlor

Artdatabanken, Humlesidan: <http://www.artdata.slu.se/Humlor>

Benton, T. (2006) *Bumblebees*. Harper Collins, London.

Goulson, D. (2003) *Bumblebees: Their behaviour and ecology*. Oxford University Press, Oxford, UK.

Holmström, G. (2007) *Humlor alla Sveriges arter*. Så känner du igen dem i naturen och i trädgården. Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag.

Jordbruksverket (2008) *Gynna humlorna på gården*, Jordbruksinformation 3: http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_jo/JOo8_3.pdf

Övriga referenser

<http://www.naturskyddsforeningen.se/ystad>

Ängshök har häckat i Ystads kommun!

Med förvåning men också med stigande intresse och spänning har ett par av våra ornitologer, Gert Ljungqvist och Sven Splittorff, med hjälp också av Nils Söderbom, under sommaren noterat närvaron av ängshök vid Kabusa. Hannen sågs först men så småningom även en hona.

I området häckar sedan många år brun kärrhök, men deras ungar var redan utflugna när spaningarna efter ett eventuellt ängshöksbo sattes in. Efter stor möda hittades boet och fyra ungar kunde ringmärkas. Ungarna var då ett par veckor gamla och vingpennorna hade börjat utvecklas. Ytterligare ett par veckor – och de var flygga.

Häckningen har fått ett omnämnande i SkOF:s tidskrift *Anser* nr 4 2011 under rubriken *Rara häckfåglar i Skåne 2011*. "Mig veterligen finns det blott två kända häckförsök utanför nordöstra Skåne i modern tid; Klippan 1980 och Krankesjön 1991 (som båda misslyckades)", skriver Patrik Olofsson. Även i nordöstra Skåne handlar det om enstaka häckningar, inte alltid framgångsrika. "Våra" ängshökar är alltså unika! Jag förstår verkligen om ornitologerna ser fram emot nästa sommar med förväntan och spänning.

*Sven Splittorff berättade,
Bert Rydhagen skrev.*

Foto: Julia Södergren

En symbol för engagemang

Den tjockskaliga målarmusslan är utrotningshotad i hela Europa, inklusive Sverige. För att förhindra detta inleds nu projektet "Målarmusslans återkomst" För att få tillbaka målarmusslan i svenska vattendrag.

Den 19 oktober samlades de projektinblandande och människor som var intresserade vid Trydeån i Fyledalen, där musslorna ska återinföras. Projektet är dessutom inte bara till för att rädda musslan, utan också för att skapa engagemang. Skolklassen NA1A bjöds in för att ta prover, och för att skapa ett intresse bland unga.

Projektet innebär att man kommer åtgärda svenska vattendrag så att de är bättre anpassade för att målar-musslan ska kunna leva där. Själva ändringen av vattendragen sätts igång januari 2012, och ska avslutas i december 2016. Förutom i Trydeån ska målar-musslan återinföras i nio andra åar i Sverige. Projektet styrs av bland annat EU och Skånes, Södermanlands, Jönköpings, Östergötlands och Blekinges länsstyrelser.

Målar-musslan trivs i slingrande och skuggiga vattendrag. Därför är en av åtgärderna att man gör vattendragen mer meandrande, d.v.s. man låter dem slingra sig mer naturligt. Musslan har svårt att överleva i raka vattendrag, på grund av övergödningen som lätt uppstår.

Övergödningen i vattendragen är en av anledningarna till att den är utrotningshotad nu. Våra vattendrag har inte alltid varit så. Målar-musslan var till och med vanligt förekommande i Sverige i början av 1900-talet. Men efter 1950 så började populationen minska, förmodligen av att man kanaliserade vattendragen så att man skulle få mer plats för sin åkermark. Höga halter av bl.a. fosfat och nitrat ansamlas lätt när gödningsmedel från åkrarna rinner ner i vattendragen, och utan det slingrande loppet så finns det inga

växter som hinner ta upp näringen innan den forslas vidare med vattnet.

Resultaten från provtagningen NA1A gjorde med vattnet i Trydeån visar att nitrathalten var ca 10 mg/liter, och fosfathalten 0.05-0.5 mg/ liter. Nu kommer man gräva om vattendragen, och plantera olika växter runtom för att förhindra övergödningen.

Försurning och igenslammade botten är också hot mot målar-musslans överlevnad. Målar-musslan trivs i vatten med grus eller stenbotten med ett neutralt pH-värde. Resultaten från NA1A's mätning av pH-värdet visar att det låg runt 7, vilket är perfekt för målar-musslan. Botten i ån bestod av sten, grus och sand, även det bra för att musslan ska trivas.

50 miljoner kronor satsas på projektet, inte bara för att rädda musslan, utan också för att skapa biologisk mångfald och göra folk engagerade. Många vet inte ens om att denna mussla finns; än mindre om att den är utrotningshotad. Musslan är dessutom en flaggskepps-art, d.v.s. om den trivs, i sin livsmiljö så gör även många andra arter det. Därför kan målar-musslan användas som en symbol för att skapa intresse för vad som händer i vår natur.

Julia Södergren

Nyttiga växter i naturen

Brännässla *Urtica dioica*

Rik på A- och C-vitamin, järn, kalium, kalcium, fosfor, kisel och klorofyll.

Cikoria *Cichorium intybus*

Odlades redan i det gamla Egypten som grönsak och läkeväxt. Rostad cikoriarot har haft stor användning som kaffesurrogat.

Havtorn *Hippophaë rhamnoides*

Bären innehåller höga halter av C-, A- och E-vitamin. Passar till saft, sylt, gelé.

Hundäxing *Dactylis glomerata*

Ett av våra vanligaste gräs. Används som foder åt djur. Namnet kommer av att hundar tuggar på det när de vill kräkas.

Husmossa *Hylocómium spléndens*

Växer i våra skogar och användes förr som tätningsmedel vid husbyggen. Har fått ny aktualitet då vissa byggfirmor insett att mossan är överlägsen moderna tätningsmedel.

Lavendel *Lavándula angustifólia*

Odlas i Sverige sedan 1400-talet. Innehåller höga halter av eteriska oljor. Utvärtes ökar den cirkulationen och lindrar vid värk. Invärtes ger den en lugnande effekt vid oro och insomningsbesvär.

Palsternacka *Pastináca satíva*

En vild form av palsternacka växer i södra Sverige. Den odlade härstammar från denna vilda form. Den vilda är inte lika bra till matlagning. Det är roten som används.

Uppgifterna är hämtade ur Nyttans växter, uppslagsbok med över tusen växter av Kerstin Ljungqvist.

Besök på äldreboendet Bellevuehemmet

Detta möte gav de äldre möjlighet att känna på den gröna mossan, hålla en grankotte i handen, trycka sönder ett "smällebär" under leende mummel, känna igen nyponen och prata om när de gjort nyponsoppa i sitt liv. Alla fick gissa vilka löv jag lagt fram och sedan avslutade vi med att i en skål lägga ner vad vi pratat om.

Så lätt var det att ta in natur i vården. En timme för mig och tusen minnen från dem.

Lisbeth Borgström

Trädgård och Trädgårdsterapi

Trädgårdsterapi vad är det?

Enligt amerikansk beskrivning: En kompletterande terapiform där man använder trädgårdsarbete och trädgårdsaktiviteter för att förbättra fysisk och mental hälsa, social anpassning, yrkesskicklighet, rekreation och fritid. De flesta finns i USA och England men även i Sverige, främst intill sjukhus.

Alnarps rehabiliteringsträdgård vänder sig främst till personer med utmattningsdepression eller med smärta i rygg och nacke. Rehabiliteringen är från 8 veckor med 8 personer i varje grupp. Det ingår aktivering, arbetsträning och introduktion i trädgårdsodling. En plan utarbetas för varje individs behov. Att ta hand om en trädgård är "levande" något som utvecklas och förändras precis som livet. Vi känner igen oss i naturen och blir trygga. Trädgården är också spännande. Det finns förväntningar och nya upplevelser. Det är ett naturligt sätt att ge själen ny kraft och mod att starta om och gå vidare.

Det finns flera amerikanska och även svenska forskare som studerat naturens inverkan på hälsa och fritid. Man menar att människor styrs av samma känslor och reaktioner som under evolutionen. Naturen framkallar känslomässig respons på ett omedvetet plan och är genetiskt betingad. Vi är biologiska varelser anpassade att leva i naturmiljöer. Vistelse i naturområde verkar gynnsamt på stressade personer. Att bara vara i naturen eller att kunna röra sig långt, att kunna ha en rymd för tanke och vederkvickelse. Koncentrationsförmågan höjs och man kan även registrera påverkan på blodtryck och puls.

Docent och landskapsarkitekt Patrik Grahns studier vid Alnarps Lantbruksuniversitet visar att det är viktigt för äldre personer att få kontakt med miljön som påminner om deras aktiva tid. Utevistelse i en grönskande miljö är viktig för äldre, särskilt för de med stort vårdbehov. Den största effekten av utevistelsen uppnåddes av de som mådde sämst psykiskt. Studierna har mätt puls, blodtryck, koncentrations-

Foto: David Altengård

förmåga. Man har fått svar genom enkäter, samtal och beteendeobservationer.

Stressen går allt längre ner i åldrarna. Arbetsmarknaden och skolan ställer stora krav på barn och ungdomars kunskapsnivå. Sjukhus och sociala sektorerna försöker att skära ner sina kostnader. Det blir allt fler äldre.

Det är viktigt att man förbättrar utemiljöer, och att man vid planering av servicehus lagligen erbjuder natur

och trädgård. Det är viktigt för äldre och funktionshandikappade att ha rätten att komma ut varje dag.

Att använda sig av natur och trädgård både förebyggande och i syfte att behandla borde vara attraktivt, särskilt för sjukvården, då man kanske kan dämpa konsumtionen av psykofarmaka.

*Studie 2003, av Lisa Olsson
sammansättning*

Skåne är giftigast i Sverige!

I en undersökning gjord på Lunds universitet under åren 2004-2009 har man funnit att över hälften av alla livsmedel man provade innehåller rester av farliga bekämpningsmedel, samt att nästan alla av de skåningar man undersökt hade rester av dessa farliga ämnen.

På Arbets- och Miljömedicin på Lunds universitet har man enligt Bo Jönsson, chef för labbet, tre grundpelare för verksamheten. Den första är patientmottagning - där man utreder enskilda patienter med misstänkt arbetsmiljö- eller miljöorsakad ohälsa. Den andra är förebyggandehälsovård - där man driver projekt och åker ut till arbetsplatser för att ta reda på vad som gör att folk blir sjuka, och hur man bäst kan förebygga detta. Den sista pelaren är att de ska vara ett kompetenscentrum - folk ska kunna ringa till dem och ställa frågor.

Från år 2004 till år 2009 har forskaren Margareta Littorin m.fl. utfört

undersökningar då de försökt uppskatta exponeringen av Sveriges befolkning för kemiska bekämpningsmedel. Resultaten från denna undersökning presenterades bl.a. i form utav en power point för NV3 eleverna ifrån Österportgymnasiet i Ystad, då de var på studiebesök på Lunds universitet.

Undersökningen visar bland annat att just Skåne är hårt drabbat när det gäller förbrukningen utav kemiska bekämpningsmedel, då vi står för ca hälften av den totala förbrukningen i Sverige, som ligger mellan 1700 och 1900 ton kemiska bekämpningsmedel varje år. Detta kan förklaras med att en stor del utav landets åkermarker

finns just här nere, och på dessa odlar vi grödor som vi sedan besprutar.

Termodynamikens lagar gäller även i det här fallet, då de giftiga medlen inte förstörs när vi är färdiga med dem, utan de sprids i naturen, och rester har under undersökningen påträffats i bl.a. vatten, livsmedel och människor. I 17 av Skånes 33 kommuner fanns det uppgifter om att det förekom bekämpningsmedel i brunnar. 34 % utav dessa låg över gränsvärdet för hur mycket det får lov att finnas i dricksvatten.

I livsmedel påträffas bekämpningsmedel främst i frukt, bär och grönt, och i mer än hälften av alla prov man tog på dessa fann man rester av de giftiga medlen.

Littorin förklarar att främst potatis och jordgubbar besprutas mycket för att förhindra svamp, men att det finns många andra livsmedel som innehåller mycket gift, däribland; citrusfrukter, kryddväxter, äpplen, päron och vindruvor.

Man undersökte ett hundratal personer, och fann då att 94 % av dessa hade rester av farliga ogräsmedel, och 99 % hade rester av svampmedel.

Forskarna tillämpar en lite annorlunda metod för att på ett

säkrare sätt ta reda på hur bekämpningsmedel passerar genom kroppen, och hur mycket som faktiskt kommer ut i urinen, genom att dricka små mängder utav de farliga ämnena.

Nu tänker ni kanske att undersökningen bara har bjudit på otrevliga resultat, som tur är finns det en ljusare sida också. Littorin och hennes forskargäng fann att ekologisk frukt och grönt ofta är fria från bekämpningsmedel. I deras redovisning skriver de att endast två utav de totalt 148 proverna av ekologiska frukter och grönsaker innehöll rester utav de farliga kemikalierna.

Med bakgrund av den här undersökningen har vi ytterligare en anledning till att äta mer ekologiska produkter. Om du inte vill göra det för att det är bättre för miljön, eller för att du vill främja en mer hållbar utveckling, så kan du åtminstone göra det för att det är bra för dig själv!

Angelica Ehrby

Ännu ett bra år för havsörn i Skåne

De skånska havsörnarna håller stilen. Den stil som alltsedan den första lyckade häckningen i modern tid (på Lybeck år 2000) pekar hän mot en årlig ökning av antalet par. I år 20 revir med 14 lyckade häckningar och en ungprouktion på 24-28 ungar, därav 8 som kunde ringmärkas.

I fjol kunde vi notera 15 revir och 12 lyckade häckningar med 22 ungar. 18 av dem blev ringmärkta. Att andelen ringade örningar minskade i år beror på att antalet havsörnbo i övriga delar av landet också ökar varför den ringmärkning som tidigare så gott som helt fallit på Björn Helander i Projekt Havsörn nu av nödvändighet börjat överföras till lokala - i vårt fall skånska krafter.

Den södra halvan av Skåne fortsätter att vara mest attraktivt för havsörnen. Ett nytt par etablerade sig vid Ellestadsjön ett annat vid Håckeberga och ytterligare ett par med två flygga ungar antas ha häckat i trakten av Björkesåkrasjön. Huruvida det nya paret vid Ellestadsjön är ett nytt par

för landskapet är oklart när det par som ett antal år häckat vid närliggande Snogeholmssjön, och där brukat två olika reden (som båda finns kvar) nu i år inte syntts till vid dem.

Mesta havsörnskommunen i södra Skåne är Sjöbo med tre par och 6 ungar. Ett av paren är det som häckar vid Sövedsjön i ett konstrede vars par varit otursförföljt. Första ansatsen till häckning skedde 2004 men avbröts sedan (den troliga) hanen omkommit vid kollision med ett vindkraftverk vid Assmåsa, sydost om Snogeholmssjön. Även den inledda häckningen 2009 (vi såg ruvande hona) spolierades av någon anledning. Men året efter kom en

Foto: Hans Olsson

unge på vingarna och i år blev det två, som båda kunde ringmärkas.

Spolierade häckningar noterades även i år. I väster, vid Fjällfotasjön, där blåste det fleåriga boet ned redan i april. I den mån paret har för avsikt att i trakten bygga ett nytt lär de inte få det färdigt förrän till säsongen 2012 eller först 2013. Detta om man jämför med paret på Lybeck vars bo blåste ned sommaren 1998. Nytt bo på-börjades tämligen omgående men stod inte klart för häckning förrän 2000.

Två av de misslyckade häckningar skedde i nordöstra Skåne. I båda fallen misstänker man att det var unga, oerfarna par som inlett

bosättningen men av någon anledning avbrutit den. I ytterligare ett fall misstänker man att skogsavverkning i revirets närhet kan ha varit den störande faktorn.

Vid Falsterbo har hittills denna höst fram till mitten av oktober visat sig fem unga havsörnar (Nils Kjellén). Huruvida de hade skånsk härkomst lär vi aldrig få veta. Men havsörnsökningen, märker vi verkligen av menar Nils Kjellen på det antal örnar som visar sig över Falsterbo.

Kurt Ivarsson, Artväktare havsörn
kurt.ivarsson@zeta.telenordia.se

Kornsparv 2011 - ett botten år

Ett mellanår för kornsparven - noterade jag i Anser 4/2010. Vad rubriken ska vara för 2011 är jag osäker på, ännu ett mellanår, eller kanske rättare ett bottenår? Hur som helst blev året något av en vändning - nedåt. Orsak? Sannolikt den extremt snörika och långdragna vintern.

Vinterobsar.

Redan den 27 november 2010 konstaterar Thomas Nilsson, Hammar 13, den lantbrukare som anlägger vinterfälten och svarar för extra utfodring, att - "så här mycket snö, så tidigt har jag aldrig upplevt". I Ystad uppmäter jag ett snödjup, efter 24 timmars snöande, på 50 cm. Den 3 december uppmäter jag 70 cm i kvarteret Norrevall i Ystad.

Thomas plogar sig fram och lägger ut korn vid det nu helt täckta vinterfältet. Totalt blir det 7000 kg. Utfodringen pågår till den 26 mars då han på min inrådan avbryter den. Då har jag inte vid något tillfälle sett annat än kråkfågel ätande. Men var är kornsparvarna? Det var den stora frågan.

Vissa spridda iakttagelser gjordes. Som 1.12 20 ex, Kabusa, Hampus Leijon, 8.1 Nils-Olof Jersling 3 ex Hammar. Mina besök vid utfodringen 13.1 20.1 23.1 och 28.1 blir helt resultatlösa.

Gåtan med de försvunna kornsparvarna får sin delvisa lösning den 27.1 då Sven Splittorff rapporterar 50 ex 200 m norr Hammars ränna söder Peppinge. Den 6.2 noterar Sven Splittorff 34 ex på samma plats. Än fler kornsparvar har Sven Svensson med 50 ex vid natthägerdungen, en grupp träd sydväst om det fält där fåglarna furagerar. Två dagar senare rapporteras 60 ex av Uno Unger, Göteborg "vid Kåseberga". Mycket talar för att det är samma flock som hela tiden roterar i området, och som ännu den 27.3 visar sig som sammanhållen flock på 60 ex inför Nils Kjellén.

En poäng i sammanhanget är att det fält som uppenbarligen kom att hysa de enda övervintrande kornsparvarna, söder Tommavägen i Peppingen, hade putsats ned av Thomas Nilsson i Hammar. Enligt honom var det ett fält på 4 tunnland med vete som inte kunnat skördas utan där markägaren bett honom att inför vintern, just putsa ned det. Följaktligen låg där mängder av säd

på marken, vilket var anledningen till att fåglarna inte sökt sig till vinterfältet i Kåseberga. Hur de kom åt spillsäden då snön i januari låg halvmetertjock är dock en gåta.

Den observerade vinterflocken, kanske hela vinterbeståndet (?) var det sämsta på många år. Lägre antal har inte observerats sedan första året med tillgängligt vinterfoder, vintern 1999-2000. Ännu vintern 2005 sågs 150 fåglar vid Ingelstorp. 2009 räknades vid Hammar 225 kornsparvar den 18.2 och vintern 2009-2010 noterade jag på vinterfältet i Hammar ca 300 kornsparvar.

Häckningen

De första revirhävdande hanarna rapporteras 27.3 vid Kabusa, Nils Kjellén, 11.4 Tore mosse 1 ex, Stellan Amzoll. Jag har min första sjungande hane vid Grimshögsvägen 20.4. Den 4.5 noterar Magnus Ullman 3 sjungande hanar vid Peppinge. Dagen efter börjar jag min inventering genom att köra öve hela det kända området, finner dock endast två sjungande hanar, det är en sval kväll, plus 11 grader.

Skulle det låga antalet vinterfåglar återspeglas i en sämre häckning? Det misstänkte jag tidigt och tyvärr kom

mina värsta farhågor att besannas. Många av de kända reviren, från de närmaste 2-3 åren var obesatta, trots att biotopen var i stort sett oförändrad. detta gällde dock inte ett av de tidigare bästa reviren vid Granhill i väster. Där sjöng nu endast en ensam hane. Från en avstängd bevattningsanläggning, sedan samtliga kraftledningar i området lagts ned i jorden.

Fram till den 14 augusti då jag avslutar inventeringen hade jag funnit 18 revirhävdande hanar, från Ingelstorp i väster (Granhills gård med omgivning) till Borrby i öster, fälten söder Tore mosse. Därtill 7 honor varav två hade ungar som matades. Att jämföras med 40 hanar 2009 med 26 matande honor (fåglar med föda i näbben). 2010 revirhävdade, efter en sträng vinter då man kunde misstänka påverkan på reproduktionsförmågan, något färre; 32 hanar med 17 honor, av dem hade 10 ungar som matades.

De två honor som 2011 hade ungar matade dels 100 m sydväst Valleberga kyrka i ett sockerbetsfält, dels öster Borrby i ett kornfält. På båda lokalerna hade hanen tillgång till överlöpande kraftledning. Huruvida de övriga fem paren hade ungar eller inte måste jag lämna obesvarat.

För att bilden av årets häckning, eller utebliven sådan, ska bli korrekt måste det tilläggas att jag i år körde 1250 km och inventerade vid 17 tillfällen, totalt 50 obstimmar. Övriga år inom ramen för uppföljning av Naturvårdsverkets "Åtgärdsprogram för bevarande av kornsparv 2006-2010" var obstimmar och tillfällen betydligt fler. Som 2010 då jag körde 3729 km och obsade under 188 timmar.

Man kan ju också konstatera att åtgärdsprogrammets Visioner och mål hittills kommit på skam. Enligt programmets kortsiktiga mål (då jag skrev programmet 2003-04, inte föreföll orealistiska) skulle fram till 2010 beståndet av revirhävande hanar ha ökat från ca 40 till ca 75.

Vinterbeståndet därtill bestå av minst 300 individer. Till kommande vinter finns även denna gång ett vinterfält i Hammar på 2,5 hektar med insädd av solros, havre och korn.

Ingen häckning eller observation av revirhävande hane kunde i år noteras i sydvästra Skåne, där arten häckade senast sommaren 2010. Där finns ej heller något vinterfält. Allt enligt observatören på plats Peter Öhrström.

*Kurt Ivarsson, Artväktare kornsparv
kurt.ivarsson@zeta.telenordia.se*

Fladdermöss i Skåne

En bok om de mytomspunna djur som ofta är våra grannar.

Det är titeln på en helt nyutkommen publikation med Länsstyrelsen som utgivare och Karin Lundberg Gerell och Rune Gerell som författare. I boken får vi en överblick av fladdermössens biologi, levnadsvanor, flyttning m.m. och artbeskrivningar på de arter som påträffats i Sverige. Boken kan rekvireras från Länsstyrelsen (www.lansstyrelsen.se/skane) eller 040-25 20 00. Den kostar inget! Det går också bra att gå in i receptionen och hämta om man har vägarna förbi. Be då också att få ett ex. av Dagfjärilar i Skåne, ett vackert litet häfte att ha med i fickan på utflykten. Också gratis!

Bert Rydhagen

Verksamhetsberättelse 2011

Naturskyddsföreningen i Ystad är lokalförening inom Svenska Naturskyddsföreningen och dess länsförbund, Naturskyddsföreningen i Skåne.

Naturskyddsföreningen i Ystad har under året samarbetat med Naturskyddsföreningens lokalkretsar i Tomelilla, Skurup, Sjöbo och Simrishamn.

Exkursioner, föredrag och bildvisningar har dessutom arrangerats tillsammans med Studieförbundet och Naturskyddsföreningarna i Tomelilla, Sjöbo, Simrishamn och Skurup, föreningar med verksamhet i Sandskogen, Korpen, Friluftsförbundet, KFUK/M-scouterna, Ystads Ridklubb, Planteringsvännerna, KfV Ystad, Ystads Handikappråd-HSO, Ystads Orienteringsklubb.

Representation

Naturskyddsföreningens i Ystad styrelse 2011:
Bert Rydhagen, ordf., Raija Lanås, v. ordf.,
Bengt Celandér, sekreterare, Lisbeth
Borgström, kassör, Kurt Ivarsson, Margareta
Lennartsson Nørregård, Helen Nilsson.
Suppleanter: Ingrid Wilén, Per Jersling.

Revisorer: Kerstin Nilsson och Berit Larsson.
Suppleanter: Birgit Andersson och Bo Nilsson.

Naturskyddsföreningens i Ystad
representant till Naturskyddsföreningens
riksstämma: Årsmötet beslöt lämna styrelsen
befogenhet att utse representant.

Naturskyddsföreningens i Ystad
representanter vid NF:s i Skåne årsmöte:
Årsmötet beslöt lämna styrelsen befogenhet
att utse representanter.

Naturskyddsföreningens i Ystad ledamot NF:s i
Skåne kretsrad: Årsmötet beslöt lämna
styrelsen befogenhet att utse representant.

Naturskyddsföreningens i Ystad valberedning:
Sven Persson, Sigun Rix och Gunnar Brink.

Årsmöten, styrelsemöten

Naturskyddsföreningens i Ystad årsmöte hölls
den 16 mars 2011. Ledamöter i styrelsen samt
ordförande i styrelsen, tillika föreningen,
valdes.

Lisbeth Borgström, Sven Gaunitz och Bert
Rydhagen deltog i Naturskyddsföreningens i
Skåne årsmöte i Lund den 9 april.

Naturskyddsföreningen i Ystad har haft 11
ordinarie sammanträden. Två extramöten har
behandlat kommunala planer. YN:s redaktion
har haft fem möten.

Medlemmar

Naturskyddsföreningen i Ystad hade vid 2011
års utgång 471 medlemmar.

Exkursioner, föreläsningar, m.m

6 januari

Den sedvanliga Trettondagsslunken äventyrades av snöyra men genomfördes dock. Låg aktivitet på fågelfronten, men de femton deltagarna fick se trädkrypare, glada, kungsörn. Dessutom ekorre och dovhjort. Kurt Ivarsson – också sedvanlig – ledare.

31 januari

Kurt Ivarsson redogjorde för sitt arbete med åtgärdsplan för kornsparv. Ett stort arbete med inventering av häckande fåglar, kontakter med markägare för att ordna vinterfoder åt övervintrande fåglar m.m. Allt illustrerat med fina bilder. Femton deltagare.

12 februari

Vintervandringen gynnades av gott väder. Lyckåsstigen följdes och 24 deltagare fick bl.a. se havsörnar, dovhjortar och vildsvin. Ledare: Kurt Ivarsson.

8 mars

Stadsarkitekt Ulf Karmebäck gästade NFY i ett nyinsatt program. Karmebäck redogjorde för sina visioner för det framtida Ystad. Hållbarhet, med hänsyn till traditionen, ska präglade planeringen. 25 åhörare.

16 mars

Årsmötet avhölls med sedvanliga förhandlingar. Vår redaktör Sven Persson avtackades efter sina 23 år med YstadNatur. En efterträdare kunde presenteras, David Altengård. Kurt Ivarsson visade bilder och berättade om sin resa till Svalbard.

26 mars

Städning och röjning av busksnår förberedde årets betessång i Skarviken. Sju flitiga arbetare var på plats.

3 april

Rikliga sträck förnöjde deltagarna på Sandhammarstranden, inte bara ejder men gravand, småskrake, knipa, enstaka storspov fanns i flockarna. Kurt Ivarsson ledde, samarrangemang med Länsstyrelsen.

17 april

Efter många år besökte vi en ekhage söder om Bellinga slott, där flera ekar dött. Lennart Bengtsson, som arbetat med biotopskydd på Bellinga, tog oss med på en lärarik vandring i skogen runt slottet och in i ekhagen. 21 deltagare fick veta mycket om lavar och tickor.

8 maj

Heldagsutflykt per buss tillsammans med föreningarna i Simrishamn och Tomelilla. Start med en vandring över det relativt fågeltomma Isternäset, där dock rödspoven exponerade sig. Besök på Naturum Kristianstads Vattenrike och lunchpaus. Eftermiddagen ägnades åt Ivön, där vår guide Elisabeth Einarsson dels gjorde en genomgång av områdets geologi, dels tog oss med på fossiljakt i kalkbrottet. 50 deltagare kunde avnjuta dagen i strålände vårväder.

21 maj

Den internationella mångfaldsdagen firade vi med Tomelillakretsen. Start i Benestads backar, där Göran Gustafson berättade om backarnas historia och Mattias Gustafsson om floran. Därefter tittade vi på Fylan, sträckan som ska återfå sitt slingrande lopp. Avslutning vid Hassle sjö med konsert av klockrodor och lövrodor. Ingmar Jönsson fixade korvgrillning.

28 maj

I samarrangemang med Länsstyrelsen besökte vi Bergsjöholmsskogen, en skog med områden med mycket gamla träd. Per Levenskog kunde visa lavar och mossor som kräver gammal ved för att växa. 16 deltagare.

Per Levenskog berättar om ålder på träden i Bergsjöholmsskogen. Foto: Lisbeth Borgström

6 juni

Försommarens fågelkör är gökottans huvudnummer, näktergal, törn-, löv- och gransångare är några av de vanligare. Givetvis njöt de 15 deltagarna även av floran. Kurt Ivarsson var vår guide i Hagestadsreservatet.

19 juni

De vilda blommornas dag förlade vi till Hörjelgården för att uppmärksamma dess värden. En rik flora och fauna gynnas av de jordbruksmetoder som tillämpas på Hörjel. Kerstin Svensson delade med sig av sina botaniska kunskaper. Vår symbolblomma, åkerklätten, vajade i rågåkern.

6 augusti

En sensommarcykeltur lockade bara fem deltagare. Turen gick längs havet, över mossen och avslutades med fika på Åbergs trädgård. Lisbeth Borgström ledde turen.

12 september

Sandskogens dag enligt känt mönster men med två nya deltagande föreningar, Ystads Handikappråd-HSO och Ystads Orienteringsklubb. 140 vuxna och 40 barn lämnade svar till tipsrundan. Hävning, blomsterbord m.m. vid vår station och stor hjälp av medlemmar.

15 september

Ingmar Jönsson och Tomellakretsen stod värd för hjortbrölsturen denna kväll. Stenby och Baldringe var hållplatser och på båda ställena fick alla höra praktfulla bröl. 12 personer från Ystad, mycket nöjda med utflykten.

25 september

Studiebesök på Agriborgs ekologiska odlingar lockade 12 deltagare. Under en fältvandring demonstrerades odlingstekniker. En ekologisk soppa avnjöts efter vandringen och man kunde köpa grönsaker från odlingen.

Gunnel Persson visar NFY:s växtbord under Sandskogens dag 12 september Foto: Lisbeth Borgström

2 oktober

En tät dimma nästan omöjliggjorde fågelsträck – enstaka flockar av prutgäss och kanadagäss, ejder och några kentska tärnor. Större strandpipare och sädesårlor på stranden. Kurt Ivarsson identifierade de fåglar som kom och berättade om fågelflyttningens mysterier.

4 oktober

Tillsammans med klimatgruppen arrangerade NFY en informationskväll om kommunens beredskap inför en hotande havsnivåhöjning. Representanter för sex förvaltningar ställde upp och informerade om de diskussioner som förs för att förbereda kommunen för havsnivåhöjningens konsekvenser. Tillfälle till frågor gavs och flera tog vara på möjligheten. Ca 25 deltagare.

8 oktober

En torgaktion med Tomas Björnson från Klimatnätverket som talare genomfördes på Stortorget. Därefter tågade klimatgruppen

längs Stora Östergatan och målade en linje, som visar hur högt havet kan nå under en hundraårsperiod. Plakat med karta ledde tåget och flygblad med information om framtida nivåhöjningar delades ut.

31 oktober

Lisa Olsson och Inge Liljenberg visade bilder och berättade om en resa till Bolivia och Machu Picchu. Många bilder av fåglar och blommor men också av rester från inkafolkets stad Machu Picchu högt uppe i bergen.

6 november

Strålände väder gav en njutbar höstvandring till Krageholmsområdet. Jätteeken väster Navröds mosse besöktes och mättes upp liksom en stor bok längre österut. Även andra gamla träd beundrades, de vackert växta avenbokarna och fågelbärsträden. En plats att besöka alla årstider, kanske framför allt om våren. Kurt Ivarsson var mätkontrollant.

Skrivelser

26 januari

Till Jordbruksverket. Överklagande av beslut om avslag på ansökan om utbetalning av ersättning för betesmarker och slätterängar för 2010.

9 februari

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen i Ystads kommun. Yttrande över program till detaljplan för Grundström 1 m.fl.

9 februari

Yttrande över Program till detaljplan för del av Sandskogen 2:1 Värnpliktsparkeringen.

Från LS i Skåne län. Begäran om komplettering av ansökan om jordbruksstöd.

14 april

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen i Ystads kommun. Yttrande över detaljplan för Kranskötaren m.fl.

Till Samhällsbyggnadsnämnden m.fl: Uppmaning till berörda parter att delta i Länsstyrelsens seminarium om uppgifter för vattenråden.

3 maj

Från Carl Johan Bernelid: Svar på ovanstående skrivelse.

2 juli

Till Samhällsbyggnad, Plan o Bygg, Ystads kommun. Yttrande över Naturvårdsplan för Ystads kommun, samrådshandling.

19 juli

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen i Ystads kommun. Yttrande över detaljplan för Solbacken 2:1.

19 juli

Till Samhällsbyggnadsnämnden i Ystads kommun. Yttrande över detaljplan för del av hamnen 2:2 m.fl.

7 september

Till Polisen. Ansökan om tillstånd för torgaktivitet och målning på gågatan.

16 september

Från Polisen. Beviljande av ovannämnda tillstånd.

16 september

Från Länsstyrelsen i Skåne län. Meddelande om beslut om utbetalning av ersättning för betesmarker och slätterängar.

23 september

Till Länsstyrelsen i Skåne län. Ändring av areal i Skarviken efter byggande av cykelväg.

7 oktober

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen i Ystads kommun. Yttrande över Områdesbestämmelser för del av Hagestadsområdet.

7 oktober

Till Samhällsbyggnadsförvaltningen i Ystads kommun. Yttrande över detaljplan för del av Solbacken 2:1 m.fl.

7 oktober

Till Samhällsbyggnadsnämnden i Ystads kommun. Yttrande över detaljplan för del av hamnen.

5 december

Till Samhällsbyggnadsnämnden i Ystads kommun. Yttrande över Program till detaljplan för Öja 16:17 m.fl. i Ystads kommun.

Sammanträden, konferenser o.l.

20 januari

Bert Rydhagen talade om ekosystemtjänster inför Rotary.

27 februari

Kretsråd i Lund, Bert Rydhagen deltog.

28 februari

Gunnel Persson och Kerstin Svensson deltog i Lunds Botaniska Förenings utbildning i floraväkeri.

15 feb, 3 mars, 13 sep och 22 nov

Vid möten om vattenfrågor med Länsstyrelsen/HUT Skåne har NFY representerats av, vid ett eller flera möten, Bengt Celander, Kurt Ivarsson, Margareta Nörregård, Bert Rydhagen.

9 mars och 19 oktober

Presentation resp. invigning av Projekt Målar-mussla i Fyledalen. Deltagare: Bengt Celander, Kurt Ivarsson, Raija Lanås, Helen Nilsson, Ingrid Wilén, Bert Rydhagen.

24 mars, 12 april och 31 maj

Bengt Celander och Ingrid Wilén har deltagit i planeringsmöten för detaljplan för Öja.

14 april

Möte för att finna nya möjligheter för Bergsjöholms gamla slott. Bert Rydhagen deltog.

23 maj

I årsmöte för Vattenråd för Nybroån, Kabusaån och Tyge å deltog Kurt Ivarsson och Bert Rydhagen.

25 maj

Vid samrådsmöte om EWP:s etablering i hamnen deltog Lisbeth Borgström och Bert Rydhagen.

26 oktober

KFUM kallade till möte för att diskutera samarbetsprojekt för dem som har lokal på regementsområdet. NFY kan tänka sig att flytta Sandskogens dag hit.

22 november

Grannkretsmöte i Sjöbo. Lisbeth Borgström, Bengt Celander, Ingrid Wilén och Bert Rydhagen representerade NFY.

9 december

Kurt Ivarsson, Helen Nilsson, Margareta Nörregård och Bert Rydhagen deltog i godseminarium på Länsstyrelsen i Kristianstad.

Övrigt naturvårdsarbete

Klimatcirkeln har fortsatt med träffar ca en gång/månad. En utfrågning av kommunens tjänstemän om havsnivåhöjningens konsekvenser anordnades i oktober. En torgaktion med målning av tremetersnivån anordnades också i oktober.

Botanikcirkeln började studera gräs och har under växtsäsongen bl.a. inventerat en ruta nordost Ystad. Gruppen är också ansvarig för vissa arter inom floraväkeriet.

Kommunornitolog är Kurt Ivarsson med ansvar för havsörn och kornsparv.

Lisbeth Borgström har vid tre tillfällen besökt Bellevue för att förmedla naturupplevelser till de äldre inom projektet Natur i vården.

Fyra kvigor har gått på betet i Skarviken, som minskat med ca 1000 kvadratmeter på grund av cykelvägen. Stort tack till våra flitiga medhjälpare med stängsel, buskröjning m.m.

NFY har genom bidrag stött Örn 72, Storkprojektet och Hörjelgårdens vänner.

Margareta Nörregård har engagerat Charlotte Lindström att informera byalaget i Löderup om Vattenrådet i Tomelilla-Ystad.

Tack!

Vi i styrelsen gläder oss åt stort engagemang och flitigt deltagande i exkursioner, arrangemang och praktiskt arbete för föreningen. Speciellt vill vi framhålla studiecirkelarna och arbetet med Skarviken. Vi hoppas på en fort-

sättning och kanske ännu mer deltagande av medlemmar utanför styrelsen. Vi ser tillbaka på ett gott år och tackar för det arbete som lagts ner. Arbete för natur och miljö och samarbetet med likasinnade är vår drivkraft och vi ser fram emot fortsatt engagemang.

För styrelsen i Naturskyddsföreningen i Ystad
Bert Rydhagen, ordf.

Kallelse till kretsstämma

Medlemmarna i Naturskyddsföreningen i Ystad kallas härmed till ordinarie kretsstämma (årsmöte) onsdagen den 21 mars 2012 kl. 19.00 i Norreportskolans matsal.

Dagordning

1. Val av ordförande för stämman.
2. Val av sekreterare för stämman.
3. Val av två protokollsjusterare att jämte mötesordföranden justera protokollet.
4. Fråga om stämmans stadgeenliga utlysande
5. Styrelsens verksamhetsberättelse och ekonomiska berättelse.
6. Revisorernas berättelse.
7. Fastställande av resultat- och balansräkningar.
8. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för föregående års förvaltning.
9. Beslut om antalet styrelsemedlemmar och suppleanter och mandatperiod för dessa.
10. Val av ordförande för kretsen, tillika styrelsen.
11. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter:
  - a/ hälften av styrelseledamöterna på ett år
  - b/ övriga styrelseledamöter på två år
  - c/ en styrelsesuppleant på ett år
  - d/ övriga styrelsesuppleanter på två år
12. Ev. fyllnadsväl.
13. Val av två revisorer och två revisorssuppleanter.
14. Val tre ledamöter i valberedningen.
15. Ärenden som väckts genom motion.
16. Ärenden som styrelsen förelägger stämman samt ev. övriga ärenden.
17. Stämmans avslutande.

Naturfrågan

Hur samlas flyttfåglarna inför flytt?

Frågan har många svar eftersom det i princip är olika för olika arter. När det gäller vitkindade gäss - som man kan se i enorma flockar passera Ystad vår och höst - så häckar de på sibiriska tundran och samlas förmodligen där på vissa platser för att rugga (byta fjädrar) för att sedan när det börjar bli dags för avflyttning (pga tid på året och förmodligen kyligare väder) flytta iväg i ganska stora gäng. Dessa gäng kan sedan ändras i storlek under vägen till övervintringsplatserna i Holland. Kanske håller familjer ihop.

När det gäller tranor så vet vi att familjer håller ihop åtminstone på höstflyttningen, och att de sannolikt med sina rop attraherar fler individer till en flyttande flock. Men även hos

tranor har de vissa bestämda platser dit fler och fler individer drar sig under hösten - och när sedan avflyttning sker så blir det ganska stora flockar som ger sig av.

När det gäller bo-/bergfinkar (som utgör de riktigt stora flockarna man ser på fälten i oktober) så gissar jag att de först bildar småflockar som sedan slås ihop till större flockar i områden där det är gott om mat eller nära havet (under perioder då det är otjänligt att flytta).

När det gäller sångare-fåglar som flyttar på natten så flyttar de helt ensamma! Och hittar ändå rätt till Afrika.

Dennis Hasselquist

Nästa nummers tema

Hört talas om Ystadbjörnbär? (*Rubus steracanthos*). Med en enda känd (men hemlig) växtplats. I Ystads kommun. Vill Du veta mer? Nästa nummer kommer ha temat **Närnatur**, om blommor, fåglar, djur i vår kommun. Har Du frågor, tankar om artiklar, något att berätta, bilder – hör av Dig! YstadNatur vill vi se som en skrift för och – mycket gärna – av våra egna medlemmar. Tveka inte – hör av Dig!

Redaktionen

NFY på Internet

Natuskyddsforeningen
Ystad

Hem

Program hösten 2011

Utflyktsmål

Rapporter hösten 2011

Rapporter våren 2011

Inventeringar

Botanikcirkeln

Klimatgruppen

Naturfoto

Sydöstra Skånes Fågelklubb

Styrelsen / kontakt

Välkommen till NF Ystad

Foto: Bert Rydhagen

Välkommen till Natuskyddsforeningen i Ystad (NFY) som är en lokal krets av Natuskyddsforeningen. Vi ser det som vår uppgift att försvara, vårda och utveckla naturen i vår kommun. Vårt arbete kan förenklat fördelas på tre områden:

Åkerkåttan är ett gammalt åkergräs som i stort sett försvunnit p.g.a. moderna jordbruksmetoder. Eftersom Ystads Kommun är ett av de få ställen där åkerkåttan fortfarande kan ses har vi valt denna som vår symbol.

På gång i Ystadkretsen:
Onsdag 7 december:
 Årets bilder.
 Tillsammans med våra grannkretsar visar vi årets bilder.
 Samling kl. 18:30 på Ystads Stadsbiblioteks parkering för samling.
 Tomelilla Folkhögskola kl. 19:00.
 Frågor till: Ingrid Wilén, 0411-727 38, 0702-263.

Freitag 6 januari 2012:
 Trettondagalunken är en bra avslutning och mystiskt och går till örmmarker, vart blir beroende av väder och vind.
 Kurt Ivarsson leder traditionsenigt.
 Samling kl. 09:00 på Ystads Stadsbiblioteks parkering för samling.
 Frågor till: Kurt Ivarsson 0411-188 07, 0708-952 318.

Länkar till andra delar av Natuskyddsforeningen

Riksföreningen
Skånes länsförbund

För senaste nytt besök NFY:s webbplats www.natuskyddsforeningen.se/ystad

Allt för Dina husdjur

YSTADS ZOOLOGISKA

Tegnergatan 1, Ystad
Tel 0411 - 163 85

VÄLKOMMEN TILL

**STANS AUKTORISERADE
HÄLSOBUTIK**

STORTORGET 12
YSTAD
Tel 0411/109 69

Fotlisan

Fotvård - Medicinsk, auktoriserad foterapeut.

Eva Hultberg

Tel 0411-177 50

Jag finns på Lurendrejargränd 1 (bakom Sagahuset).

Handikappvänligt

Rovfågelskådning i Sydöstra Skåne

- Lär känna våra vanliga rovfåglar under en tre-dagarskurs på vandrarhemmet i Skåne Tranås vårvintern 2012

Välj mellan, 3-5 februari, 10-12 februari och 2-4 mars.

Bildvisning och teori på vandrarhemmet. Exkursion till Fyledalen, Krageholmssjön och Sövdesjön. Kursledare *Kurt Ivarsson*.

- Sommarfåglar på Österlen - en vandringsresa i natur och kultur

Datum 1-3 juni. Kursledare: Sven Svensson

Helpension och buss till utflyktsmålen.

Välkommen att boka på STF Vandrarhem Skåne Tranås

0417 - 203 30 - vandrarhem@skanetranas.com

www.skanetranas.com

Bygde- bonus

Bygdens framtid är vår gemensamma framtid. Därför kommer vi att fortsätta återinvestera en del av vår vinst här. Alla våra kunder bidrar till lokal tillväxt.

Läs mer på www.sparbankensyd.se

Sparbanken Syd

YSTAD SIMRISHAMN TOMELILLA KIVIK BORRBY INGELSTORP MALMÖ

FISKE SPORTBODEN

— ALLT INOM FISKE OCH FRITID —

Fiske och Sportboden har satsat ännu mer på friluftslivsprodukter.

Vi säljer Haglöfs, Pinewood, Didriksson, Merrell, Salomon, Viking, Tretorn m. fl.

Hjärtligt Välkomna

Medlemsbilder

Herrestads mosse - Lisbeth Borgström

Nässelfjäril - David Altengård

Åkerhumla - Ingrid Wilén

Lövgroda - Bert Rydhagen

*Redaktionen tar tacksamt
mot bilder till nästa tema:
Närnatur*

